

MINE RVA

PRIMERA SÈRIE

COL·LECCIÓ POPULAR DELS
CONEIXEMENTS INDISPENSABLES

VOL. XXXVI

ENIGMÍSTICA POPULAR

PER

VALERI SERRA I BOLDÚ

MINERVA

OBRES PUBLICADES

PRIMERA SERIE

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES

DIRIGIDA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA DE LA

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

- 1 - OCEANOGRAFIA, per J. Maluquer.
- 2 - RESUM DE GEOGRAFIA D'EUROPA, per Joan Palau Vera.
(Exhaurida)
- 3 - NOCIONS DE LITURGIA CRISTIANA, per I. Tarré, prevere.
(Exhaurida)
- 4 - RESUM D'ASTRONOMIA, per E. Fontseré. (Exhaurida)
- 5 - EL RADI, per Esteve Terrades. (Exhaurida)
- 6 - LA NEUROSÍ I ELS NEUROTICS, per J. Alzina i Melis. (Exhaurida)
- 7 - UNA VISITA AL MUSEU DE BARCELONA, per J. Folch i Torres.
(Exhaurida)
- 8 - NOCIONS DE LITERATURA LLATINA, per Carles Riba.
- 9 - RESUM DE GEOGRAFIA D'AMERICA, per J. Palau Vera.
- 10 - ELS JOCS DE PILOTA, per J. Elias Juncosa.
- 11 - RESUM D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA, per Josep Gudiol, prev.
- 12 - L'EDAT DE LA PEDRA, per P. Bosch Gimpera. (Exhaurida)
- 13 - LA METAFÍSICA, per F. Xavier Llorens.
- 14 - NOCIONS D'INDUMENTÀRIA, per Lluís Labarta.
- 15 - DRET MUNICIPAL VIGENT, per I. Lloret.
- 16 - HIGIENE DE L'ALIMENTACIÓ, per J. Tarruella. (Exhaurida)
- 17 - FRASES FAMOSES, per Lluís Segalà i Estalella. (Exhaurida)
- 18 - LINGÜÍSTICA, per Ll. Nicolau d'Olwer.
- 19 - FLORICULTURA I ARBORICULTURA, per Georges T. Grignan.
Traducció de Vicents Nubiola.
- 20 - COM S'ORDENA I CATALOGA UNA BIBLIOTECA, per Jordi Rubió.

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES

EDITADA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA

DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

VOLUM XXXVI

ENIGMÍSTICA POPULAR

ENDEVINALLES

I ALTRES JOCS D'ESPERIT

PER

VALERI SERRA I BOLDÚ

R. 14805

BARCELONA

EDITORIAL POLÍGLOTA

1922

INDEX

	Pàgs.
Enigmística popular i Jocs d'esperit.	3
Endevinetes	5
Endevinalles	8
Altres proposicions enigmístiques	16
Enganyifes	18
Problemes.	22
Vària de Jocs Psíquics	26
Romamí Romamà.	26
Mu-mut o joc dels muts	27
Combarra	28
L'assalt	29
Dames	31
Dòmino	33
El nom de la Ció	34
El Coco	35
Els tres quadrets	35
Bibliografia	39

*Es propietat del Consell de Pedagogia
de la Mancomunitat de Catalunya.*

Reservats els drets de traducció i de reproducció.

ENIGMÍSTICA POPULAR I JOCS D'ESPERIT

És singular i extraordinàriament interessant aquesta branca del Folklore integrada per l'Enigmística, no menys que l'anomenada *jocs d'esperit*. Constitueixen un caire ben distint d'altres manifestacions de saviesa popular. No s'hi representa la quinta essència del fruit d'observació com en el dictat d'un adagi, un proverbi, un refrany o un aforisme; no hi ha deixatada una lliçó o un exemplari com en la rondalla, tradició o llegenda; no és l'obra perfecta del sentiment condensada en una cançó, ni es veu a través d'ella tota la gamma psicològica que suposen els bellugosos jocs d'infants, omplint tots els moments de l'edat florida.

L'Enigmística no és fruit del sentiment, sinó de l'estudi. En els jocs d'esperit no hi entra per a res la valor afectiva sinó la reflexió.

Per aquesta raó els components d'aquest llibret, que en l'edat freturosa d'apendre agraden a tots els infants, a mida que es defineixen les vocacions passen a ésser patrimoni quasi exclusiu dels aficionats a calcular. Hi ha persona incapaç de fixar gaire temps l'atenció en una lectura; n'hi ha en canvi d'altres que senten un plaer a desxifrar una doble intenció, a solucionar un problema.

Això és tan antic com la història de la humanitat. Els jeroglífics de les Piràmides, els enigmes de Tebes, les respostes de l'oracle de Delfos, en són bon testimoni. Ultra despertar l'enginy,

són una gimnàstica intel·lectual. Encaboriada la pensa per feines pesades, molts han trobat sempre gust a esplaiar-se amb jocs d'aquesta naturalesa.

Valor universal, no pas exclusivament nostrada, donem a continuació una mostra dels elements que concrecionen l'enigmística catalana, Déu sap a través de quins viaranys definida. Una mostra, només: comencen unes *endevinetes* o proposicions enigmístiques de senzilla presentació: segueixen les anomenades per autonomàsia *endevinalles*, que ja proposen l'enigma amb més obscuritat, donant-ne gradualment de solució bimembre, trimembre i més complicades encara. No podien faltar-hi *calembours*, xaradas i altres enigmes de faisó pareguda, ni aquells que, proposats com a tals, acaben amb un engany; finalitzant els materials de literatura oral popular amb els problemes algebraics i aritmètics i d'altres plantejats amb trampa dissimulada.

Segueix una secció de jocs d'esperit, de diversa naturalesa, que comprèn des d'aquell que, universalment admès, té instrumental propi, fins al més simplista que a tot arreu i en tot moment pot improvisar-se, tenint, però, sempre caràcter típic, tradicional i popular. S'han deixat d'incloure aquí, per no reunir aquestes condicions, els jeroglífics, salts de cavall, anagrames, logogrifs, converses, acròstics, metagrames i demés combinacions que un dia tingueren filòsofs i poetes per conreuadors, i avui romanen en la secció recreativa d'alguna que altra revista.

Hem cregut que escauria donar en la coberta la pintura grega, guardada en el Vaticà, on es representa l'Esfinx de Tebes proposant a Edip el clàssic i conegut enigma la solució del qual es *l'home*: "¿Quin és aquell animal que al matí camina amb quatre peus, al migdia amb dos i al vespre amb tres?"

ENDEVINETES

—Sabries posar el cap dins d'un pany?

—*El cap d'una agulla, sí.*

—Sabries posar quatre potes a la paret?

—*Sí, les d'una cadira.*

—Quantes cues de ruc es necessitarien per a arribar al cel?

—*Una que fos ben llarga.*

—¿Quina cosa és aquella que es veu en un minut, que es veu en una setmana, que es veu en un mes i no es veu en un any?

—*La lletra M.*

—En què s'assembla un carrer arruixat a un mort?

—*En què no té pols.*

—Per què els gossos van sempre al davant dels seus amos?

—*Perquè els seus amos van sempre al darrera.*

—Què es necessita per a encendre un llum?

—*Que estigui apagat.*

—A un cavall ben ferrat, quants claus se li han de clavar per a ferrar-lo bé?

—*No cap, perquè ja està ben ferrat.*

—Què t'estimes més: Torrefeta o Castellserà?

—*Torrefeta, perquè ja és feta.*

MINERVA

- Saps què hi ha al mig de Barcelona?
—*La lletra e.*
-
- Qui es va menjar el gall de la passió que era de ferro?
—*El rovell.*
-
- Què és el que enganxa més que un ganxo?
—*Dos ganxos.*
-
- En què s'assembla una bugadera a un mosquit?
—*En què pica.*
-
- De què omplirem un canti perquè pesi menys que buit?
—*De forats.*
-
- En què s'assemblen una muntanya i un gall?
—*En què tenen cresta.*
-
- Quina dona és més que les altres dones?
—*La majordona.*
-
- Quin és el temps de l'any en què es trepitgen més forats?
—*L'estiu en trepitjar els rostolls.*
-
- Quina cosa és aquella que s'escapsa i no es mor?
—*El joc de cartes.*
-
- En què s'assembla un riu a una peça de roba?
—*En què té vores.*
-
- Quina cosa hi ha més igual a la mitja lluna?
—*L'altra mitja.*
-
- Primer de tot, què fa el gall quan li toca el sol?
—*Ombra.*
-
- El pare del frare era pare del pare d'ella. Què li era el frare a ella?
—*Oncle.*

ENIGMISTICA POPULAR

- Què es necessita per a matar una gallina?
—*Que sigui viva.*
-
- Quina és aquella cosa que com més s'allarga més s'escurça?
—*La vida.*
-
- Per què entren els gossos a les esglésies?
—*Perquè troben les portes obertes.*
-
- De quina manera acaben totes les coses?
—*Amb la lletra s.*
-
- En què s'assemblen un paraigües i la ploma d'escriure?
—*En què quan s'han de fer servir es mullen.*
-
- Qui són aquells que no van mai a la processó?
—*Els campaners.*
-
- ¿Què és allò que un pastor veu a la muntanya i no ho pot veure el rei d'Espanya?
—*Un igual seu.*

ENDEVINALLES

—Què és això? Un morralet de rabassetes
que no són verdes ni són seques.

—*Les dents.*

Es verd i no és julivert,
és groc i no és safrà,
té espines i no és peix,
porta corona i no és capellà.

—*La figa de moro.*

—Per a ballar em posen la capa,
per a ballar me l'han de llevar,
sense la capa no ballaria,
sense la capa no puc ballar.

—*La baldufa.*

—Cosa coseta:
tothom la porta
i a molts no se'ls veu,
Déu ens l'ensenya
i no li sap greu.

—*La Creu.*

—Don Dongui-li'n dongui-li va cavall,
set mils homes al davant;
tots van vestits de vermell
menys Don Dongui-li'n dongui-li que és el més vell.

—*El cirerer carregat de cireres.*

—Un arbre té dotze branques,
cada branca quatre branquillons,
cada branquilló set brotets,
cada brotet està batejadet.

—*L'any.*

—Quina és la cosa que no es trenca si cau a terra,
i si cau a l'aigua es trenca?

—*El paper.*

—Cosa coseta:
a tothom agrada, tothom en té,
a tothom prova i tothom en barreja als menjars.
Què cosa és?

—*La saliva.*

M'escurço, m'allargo,
m'eixamplo, m'estrenyo,
créixer cada dia ho acostumo a fer,
no sóc cap persona ni tampoc cap bèstia,
ni sóc cap objecte: vejам què puc ser?

—*L'ombra.*

—Jo tot sol sóc molt petit;
amb un altre com jo som grans,
continuant com abans.
Endevina'm, eixerí.

—*El gra.*

—Alabat sia Déu
que crea les meravelles,
cosa que no més te un peu
i mes de dues centes costelles.

—*El bolet.*

—La mare em fa venir,
que em deixeu el tricotí
per a tricolinar,
que demà us el tornarà.

—*El sedaç.*

—Tapeta sobre tapeta,
tapeta de paper blanc,
i per molt que rumiis
no ho endevinaràs mai.

—*La ceba.*

—Petita com una rata,
com un lleó guarda la casa.

—*La clau.*

—Dos ullents,
dos burxents,
quatre maces
i una escombria.

—*El bou.*

—Va néixer primer que el seu pare,
va mamar primer que la seva mare
i assassinà la quarta part de la humanitat.

—*Cain.*

—Verd al bosc,
negre a la plaça,
i vermell a casa;
què cosa és?

—*El carbó.*

—Al camp verdea,
a casa culoteja.

—*L'escombria.*

—Cosa, coseta,
que per tot arreu es posa
i enlloc fa nosa.

—*La claror.*

—Pica i no té bec,
vola i no té ales.

—*L'espurna de foc.*

—Una cosa com una oliva
i no cap en una botiga.

—*La llum.*

—Una tallada de meló,
que és més grossa que la plaça de Mataró.

—*La lluna.*

—Cosa, coseta,
com més s'alça més s'abaixa.

—*El vi del porró.*

—Me'n vaig a la plaça,
me'n compro un pam,
me'n menjo un pam
i en llenço un pam.

—*El raïm.*

—Tothom el pren i ningú se l'emporta.

—*El sol.*

Quina és la vianda en què es menja més pa?

—*La sopa.*

—Una caixeta ben requinquilladeta:
un requinquillador
no la requinquillaria millor.

—*La magrana.*

—Una cosa, cosa,
que per tot arreu es posa
i a la mar no gosa.

—*La neu.*

—Tothom en té,
fins les pedres del carrer.

—*El nom.*

—Un llençol ben apedaçat,
punta de rella no hi ha tocat.

—*Els núvols.*

—¿Què és allò que espanta tant
que en fuig tothom a l'instant?

—*La pluja.*

—¿Quina és aquella bestioleta
que a cada pas deixa un tros de cueta?

—*L'agulla quan cus.*

—Dues puntes al cap, dos ulls als peus
i per a fer-los treballar
els ulls se li han de tapar.

—*Les tisores.*

—Llarg llarguim,
parent d'En Prim:
si mans tenia
llebres agafaria.

—*El camí.*

—Dalt de les bigues,
canten cabrides,
quan l'home es mor
canten més fort.

—*Les campanes.*

—Quatre estudiants
van de patrulla,
quan un es vesteix
l'altre es despulla.

—*Les agulles en fer mitja.*

—Una senyoreta es passeja pel mercat
amb la cua verda i el vestit morat.

—*L'albergínia.*

—Cosa, coseta,
molt boniqueta: cap al puny
i no cap a la caixeta.

—*El mànec de la bandera.*

—Qui la fa no la vol,
qui la veu no la desitja
i qui la fa servir
no la veu ni la compra.

—*El taüt.*

—Un corral de vaques rosses
hi va la marmota i se les enduu totes.

—*El forn ple de pa i el ganxo quan el tren.*

—El pengill penjoll penjava,
el pelut se la mirava,
el pengill penjoll caigué
i el pelut se l'endugué.

—*El porc i la gla.*

—¿Què és allò que quan és xic és masculí
i quan és gros és femení?

—*El carabassó i la carabassa.*

—Un arbre hi ha Catalunya
que no fa gra i fa fulla,
un arbre hi ha a l'Empordà
que no fa fulla i fa gra.

—*El de la fulla és el vímet i el del gra és el jonc.*

—Dos pares i dos fills,
van anar a caçar conills:
en van matar tres
i en va tocar un a cada u.
Còm pot ésser?

—*Eren l'avi, son fill i son nét.*

—A dalt del pi
n'hi ha un molí,
a dalt del molí
hi ha dues fonts;
després de les fonts
hi ha dos miralls,
i una placeta
que hi corren tots els cavalls.

—*El cos de l'home, el nas, els ulls i el cap.*

—Cinc són els bous
que menen la rella;
el camp és blanc
la llavor és negra.

—*Els dits, la ploma, el paper i la tinta.*

—Bec aigua perquè no tinc aigua, i si tingués aigua beuria vi.

—*El moliner que quan no té aigua per a fer farina, ha de beure aigua, perquè no pot guanyar diners per a comprar vi.*

—Dos peus sobre tres peus menjant-se un peu; passa el quatre peus i li pren el peu; s'alça el dos peus, li tira els tres peus, mata el quatre peus i li pren el peu.

—*El dos peus és l'home, el tres peus el tamboret, el peu és una pota i el quatre peus el gat.*

—Déu les guard, senyores totes,
a la una més que a totes,
qui em fa venir?
No sé qui,
a buscar no se què
de lo que havien parlat
si podrà ser.

—Quan les llargues seran curtes
quan els bruts seran nets
quan les buides seran plenes
quan el mort colgarà el viu
serà tot el que vostè diu.

Aclaració: En la primera part, el missatger d'un enamorat demana una entrevista amorosa, en presència de gent estranya.

La noia dona la resposta enigmàticament deixant entendre que acudirà al lloc convingut a l'hora: 1, en què s'hauran plegat les estovalles; 2, quan els plats bruts del sopar seran fregats; 3, quan s'hauran anat a omplir els cantis buidats en fregar, i 4, després de la darrera feina a les cuines de les cases de pagès, o sia quan s'hagi colgat amb cendra el foc de la llar.

ALTRES PROPOSICIONS
ENIGMÍSTIQUES

(*Xarades, «calembours», palindroms, etc.*)

—Em diuen que sóc bo i sa
i no sóc bo per menjar.

—*Sabó.*

—Què és allò que quan és car ho troben bo?

—*Carbó.*

—Te la dic i no m'entens,
te la dic i no em comprens.

—*Tela.*

—Tinc dues mans i una o: endevina què és això.

—*Mahoma.*

—¿ Què és aquella cosa que no és barra i no és tina, i té barra i té tina?

—*La barretina.*

—Què és el *cacau* (que cau) quan plou?

—*Cacau.*

—Pa pastat de mà, menjat avu.

—*Pastat de mà, o amb la mà.*

—Cosa coseta: he vist nevar en temps serè i al mig de l'estiu.

—*El poble de Navàs.*

—Qui no la mira la veu; qui la mira no la veu.

—*El poble de Nola.*

—Jo ho dic, jo ho diré què cosa ê?

—*Jou.*

—Si es mira per l'indret,
és un animalet,
si es mira pel detrás
és un gran animalàs.

—*Poll i llop.*

—¿ Quin és el nom d'home que invertint les síl·labes dóna el nom d'un peix?

—*Fidel.*

—Cosa coseta: com més gent hi ha més poquets són.

—*A cal Poquet.*

ENGANYIFES

—Què fa quan plou?
 —Cau aigua.
 —Es mullen les banyes d'aquest bou.

—Vols venir?
 —A on?
 —A arrossegar la bèstia pel món.

—Quin és l'ocell que pon a la palla?
 —La gallina!
 —Calla bèstia que ja ho sabia.

—Quants fan tres i dos?
 —Cinc.
 —La bèstia que cercava aquí la tinc.

—Qui hi ha?
 —El gos de l'hortolà.

—Quina hora és?
 —Hora de comptar diners.

Quan un noi acaba de menjar-se un raïm i troba un seu amic,
 li diu:

—Saps a l'hospital?
 —Sí.
 —Porta-hi aquest malalt.
 —Porta-li tu que li has fet el mal.

—On es vesteixen els capellans?
 —A la sagristia...
 —Calla bèstia que ja ho sabia!

La cançó de l'enfadós

La cançó de l'enfadós, que tant s'anomena en les converses per posar en evidència aquell qui sempre torna al mateix, els infants la fan així:

—Vols que et canti la cançó de l'enfadós?

—Canta!

—No et cal dir “—Canta”, que si vols que te la canti te la cantaré.

—Sí, home!

—No et cal dir “—Sí, home”, que si vols que te la canti te la cantaré.

—Fuig, fuig!

—No et cal dir “—Fuig, fuig”, que si vols que te la canti te la cantaré...

Quan es sent bramar un ruc sol dir-se a aquell qui està distret:

—Tens dos quartos?

—Sí.

—Paga la crida que fan.

Ungüent d'estaca'm aquí

A un noi massa crèdul se l'acostuma enganyar fent-lo anar a ca l'adroguer a comprar dos quartos d'ungüent d'estaca'm aquí.

Fer sortir fum pels ulls

Preguntat un noi, per un fumador, si vol veure com li surt fum pels ulls, el fa mirar fixament, i entretant li atansa el foc del cigar a la mà.

Els neulers

Quan a un noi se li vol castigar sa presumpció tonta, se li dóna a entendre que més tard faran neules, però que és clar, no tenint els neulers, cal anar-los a cercar a una casa determinada. I el xicot s'ofereix a anar-hi.

Si a la casa on se l'envia no se'l treuen del davant arrucant-lo, posen força pes en un sac i li carreguen al coll.

—

Besar el bot

S'enganya o alarma les criatures que no han estat mai a Barcelona o a la ciutat veïna a llur poble, dient-los que a tots els que hi van per primera vegada els fan besar el bot.

—

Quan els menuts demanen amb insistència que se'ls contin rondalles, se'ls sol enganyar de distintes maneres.

—Una vegada... era un sergento, ara començo; una vegada era un cabo, ara acabo; una vegada era un soldat i ja he acabat.

—

—Una vegada era un rei...
que tenia tres fills,
els volia lligar
i no tenia cordills.

—

—Una vegada... era un rei
que tenia tres filles,
les volia casar
i no tenia faldilles.

—

Una vegada... hi havia un pare que tenia tres filles i va anar a fira. A la petita va comprar-li un anell, a la segona unes sabates i a la tercera unes arracades.

El dia que ho van estrenar, per lluir-ho més, va dir la petita allargant el dit en què portava l'anell:

—Guaiteu quina cuqueta!

La mitjana alçant un xic les faldilles per a deixar veure ben bé les sabates, fa:

—Fugiu que la mataré.

I la gran, entonada, remenant bé el cap perquè les arracades bellugessin, diu:

—Totes són boges, totes són boges!

—

Vols veure Lleida?

A l'innocent que diu que sí, son interlocutor li prem les orelles amb els palmells de la mà i l'alça de terra.

—

Contra el mal de queixal

Quan un sofreix mal de queixal amb freqüència, se li assegura que no en patirà més si resa l'oració de Santa Apolònia.

Pregunta quina és, se li diu i es fa repetir-li ratlla per ratlla fins que veu l'engany.

—Santa Apolònia,

—Santa Apolònia,

—El queixal em fa mal,

—El queixal em fa mal,

—Ara em fa mal,

—Ara em fa mal,

—Ara no em fa mal.

—Ara no em fa mal.

—Doncs de què et queixes,

cap de morral?

Naturalment, aquests dos versos ja no els repeteix.

PROBLEMES

Un pobre que captava va parar-se davant d'una ermita i entrà a fer-hi oració. Demanà al Sant que si li doblava la quantitat de moneda que portava a sobre li donaria un sou de caritat. El Sant va concedir-li ço que li demanava, i el pobre va complir la promesa.

Va arribar a una segona ermita, va fer la mateixa súplica que en la primera, obtingué la gràcia, donà el sou de caritat i se n'anà de l'ermita.

Finalment va passar per davant d'una tercera ermita, demanà al Sant el mateix que havia demanat en les altres ermites, això és, que donaria un sou d'almoïna si li doblava la quantitat que portava i havent obtinguda la gràcia, pagà el sou, i sortí a fora quedant-se sense un xavo.

Es pregunta: quina mena de moneda portava, i quina quantitat en duïa en entrar a la primera ermita?

Resposta: *En entrar el pobre a la primera ermita portava 10 diners i mig. Cal recordar que un sou té 12 diners, i aixís, en doblar-se-li la primera vegada, en va tenir 21, en va donar 12, (un sou) i n'hi van quedar 9; en doblar-se-li a la segona ermita, feren 18, i donant-ne 12 n'hi van quedar 6, que quan se li hagueren doblat en la tercera, feren 12, i va poder donar 1 sou, quedant amb la butxaca buida.*

A un senyor li van venir ganes de menjar-se una taronja i envià el criat a comprar-la. En sortir aquest de la cambra trobà el porter i li va dir que no el deixaria passar si no li feia promesa de donar-li la meitat de les taronges que portaria i mitja més.

Trobà un altre criat i li feu igual demanda, i finalment en passar la porteria li exigiren el mateix.

Es pregunta: ¿quantes taronges hagué de comprar per a donar-ne al porter la meitat de les que portava i mitja més, i per a poder accontentar els altres sirvents i entrar-ne solament una a l'amo?

Solució: *En va comprar 15. Al porter n'hi va donar la meitat de les que portava i mitja més, o sia $7 \text{ i } 1/2 + 1/2 = 8$. Al segon $3 \text{ i } 1/2 + 1/2 = 4$; al tercer $1 \text{ i } 1/2 + 1/2 = 2$, i així pogué tenir el senyor la taronja que havia demanada.*

Anant un dia a passeig es trobaren tres amics anomenats Joan, Pere i Pau. En Joan devia 10 ptes. a en Pere, aquest en devia 10 a en Pau i aquest devia igual suma a en Joan. Només en Joan tenia 5 pessetes a la butxaca i amb elles pagà el seu deute a en Pere, aquest va pagar el seu a en Pau, en Pau va pagar a en Joan i aquest es va quedar amb les 5 pessetes que portava.

Com s'ho van arreglar?

Joan va donar les 5 ptes. a compte a en Pere, aquest les va donar també a compte a en Pau i aquest les va donar a en Joan. En Joan va donar altra vegada les 5 pessetes a en Pere i van quedar en paus; en Pere va donar-les a en Pau quedant també saldats; aquest va donar-les a en Joan en paga del que li devia i es van quedar tots nets de comptes i en Joan amb les mateixes 5 pessetes que primerament portava.

Dues minyones de servei es troben a la plaça, i, després d'haver-se explicat llurs coses, diu l'una a l'altra:

—Si em dones una pesseta de les que portes, en tindrem tantes l'una com l'altra.

Si me la dones tu, li respon, jo en tindrè doble.

Es pregunta: quantes en tenia l'una, quantes l'altra i quantes entre totes dues?

L'una tenia 5 pessetes, l'altra 7, i 12 entre totes dues.

En morir un comerciant, atorgà sa última voluntat disposant de 17 cavalls que constituïen la seva fortuna. Ordenà que havien

d'ésser repartits entre sos tres fills de manera que el més gran havia de percebre'n la tercera part, el segon fill un novè, i el petit la meitat del total.

Varen creure que llur pare havia fet la cosa a bell ull car no trobaren manera de fer la distribució sense sortir-ne tots perjudicats, i aleshores decidiren consultar el cas al senyor Mestre.

Aquest els rebé somrient i va dir-los:

—Es una cosa sumament senzilla. 17 cavalls que us ha deixat el vostre pare i un que jo n'hi posaré faran 18. A veure: tu, Joan, segons el testament has de percebre'n un terç, t'accontentaràs amb 6?

—Ja ho crec. No em tocarien pas.

—A tu, Ignasi, t'en toca un novè: t'accontentaries amb 2

—Prou, prou: vinguin!

—I ara tu, Pere, te n'emportaràs la meitat, o sia 9: estàs content?

—I tant!

—Doncs ja ho tenim resolt. 6 al Joan, 2 a l'Ignasi i 9 al Pere, sumen els 17 cavalls que us ha deixat el vostre pare, i sobra un cavall, que és el que jo hi he posat i me l'en torno.

—Quant fan:

Un i dos i tres i quatre, la meitat de vint-i-quatre, vint-i-quatre i vint-i-cinc, set i vuit i nou i cinc?

—Cent.

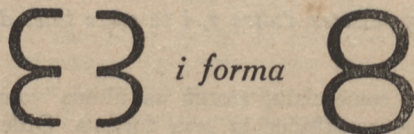
Encara que d'una altra faisó, es continuen aquí problemes amb sorpresa, que es proposen amb equivoc i sembla absurda llur solució, però no hi ha sinó falta d'una clarícia en el plantejament, fent-los aleshores de distinta naturalesa.

Entre els més populars s'anoten aquestos:

—Quants fan tres i tres?

—Sis!

—No senyor. I si no, mira: ajunta dos tresos.

—La meitat de tretze quants són?

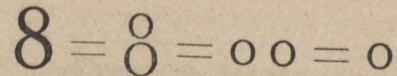
—Sis i mig.

—Doncs no es veritat, que són vuit. Si no, posa XIII, talla'n la meitat superior i et quedarà VIII.

—Vuit, partit pel mig, a què és igual?

—A quatre.

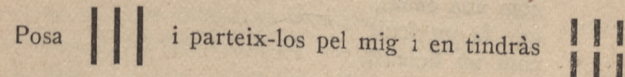
—No que és igual a zero; veus?

—Tres partits per dos, quants fan?

—Un i mig.

—No senyor, que són sis.

VÀRIA DE JOCS PSÍQUICS

ROMAMÍ ROMAMÀ

Joc per a un nombre indeterminat de nois i noies.

Es comença procedint a saber qui farà de lloca o director, i aquest és qui proposa endevinar una paraula dient:

Uua *greal* (arbre molt alt)
com una canal,
que fa un fruit
com un bescuit,
que comença amb... *m*.

Té un fuet (mocador caragolat) a la mà, i el dóna successivament a cada un dels que l'enrotllen, en preguntar-los cada vegada la fórmula anterior.

Si no l'endevinen els ho diu, i en proposa una altre.

Si un ho endevina, li diu la lloca:

—Dâ'ls per... *maduixes*, suposant que hagués estat aquest el fruit proposat, i aleshores l'endevinaire persegueix i pega amb el fuet els qui juguen.

La mare o lloca va dient de tant en tant:

—Romamí, romamà,
dâ'ls per ací
dâ'ls per allà.

I quan creu prudent donar fi a la partida diu:

—Romamí, romamí,
toca'm a mí

Cessa la persecució i el qui té el fuet ha de tornar-lo a la lloca, repetint-se la paraula endevinada; si l'ha oblidada li peguen fins que se'n recorda.

MU-MUT O JOC DELS MUTS

El juguen indistintament nens o nenes en nombre indeterminat. És molt generalitzat, i, segons els pobles, té petites variants, algunes de les quals s'anoten.

Primerament es destrien els jugadors en dues colles i *fan* a veure qui actuarà. A Bellpuig, els dos bàndols designen dos testimonis o àrbitres.

Els que han d'actuar es retiren un xic enfora per estudiar la representació d'una escena; els testimonis han presenciat els assaigs, i els que han de desxifrar-la estan convenientment allunyats perquè no puguin sentir res ni espiar cap moviment.

Quan els actors s'han posat d'acord van a trobar-se amb la colla contrària, i fa el director:

—Al mu-mut,
qui enraona
ja ha perdut.

I aleshores ell i sos companys desenrotllen una escena mímica amb tota serietat, i, un cop acabada, diu el director:

—Ja està.

Qualsevol dels contraris que hagi entès la interpretació, o així li sembli, dirà:

—Demano per parlar.

—Digui's.

—Heu representat tal i tal cosa: aquell feia això, aquest això altre, etc.

Si ho endevinen muden de paper i els actors passen a espectadors. Si després de dir-hi la seva cada un dels de la colla, no l'han endevinada, aleshores els testimonis declaren la representació, donen fe de com han presenciat els preparatius i que ha estat exacte el desenrotllament.

A Linyola les preguntes i respostes forçosament van precedides de les paraules rituals.

—Mano o demano per parlar.

Aixís en sortir a actuar diu el director:

—Mano per parlar. Ja està.

I aleshores es distribueixen, actuen, es mouen, representen.

Un de la colla contrària creu entendre-ho, i diu:

—Mano per parlar. Feu... un viatge. Al Pere l'ha mossegat un gos. Heu anar a cercar el metge...

—Mano per parlar. No—diu el director si la solució no és exacta. Etc.

A Terrassa, mentre el partit que actua va representant l'acció, tots ells fan *muu... muu...* amb la boca tancada.

No hi ha paraules rituals en preguntes i respostes, sinó que senzillament s'enraonen el director i els de la banda que paren.

Si no arriben a endevinar-ho els pregunta el director:

—Vos doneu?

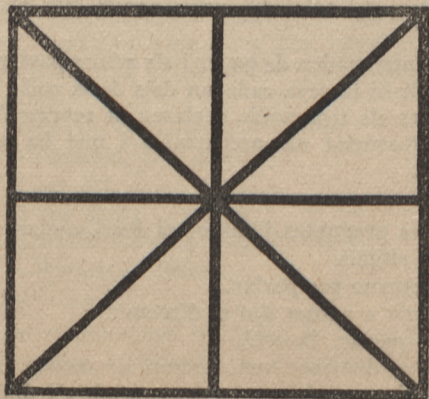
I, si en realitat no hi atinen, els ho explica, tornant a fer el mateix.

Al mateix Terrassa hi ha colles de jugaires que, en presentar-se els actors, diu el director:

—Joc dels muts,
qui gemega ja ha perdut
qui treu les dents perdrà.

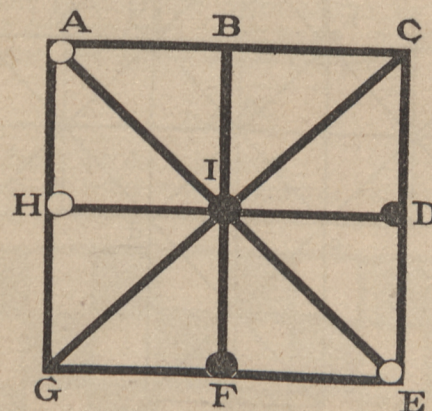
COMBARRA

Són dos a jugar-hi, i tracen a terra o en un paper aquesta figura.

Es fan a veure qui juga primer, per qualsevol dels procediments que tenen les criatures, i el qui guanya posa una pedreta al mig. En posa una l'altre jugador en alguns dels extrems, i dues més cada un en lloc distint. Com que guanya el que col·loca les seves tres pedres de filera, sigui horitzontalment, vertical o diagonalment, la qüestió està a posar-se mútuament dificultats. Totes les pedres poden canviar-se de lloc, però no saltar-ne cap, i la del mig no es toca mai del lloc.

Per exemple: suposem que, després de posar les tres pedres cada un, ha quedat així la figura:

Essent a sortir novament el qui té les negres I, F, D, no pot fer sinó posar la D al punt C, o la F al punt G, perquè la I no es toca.

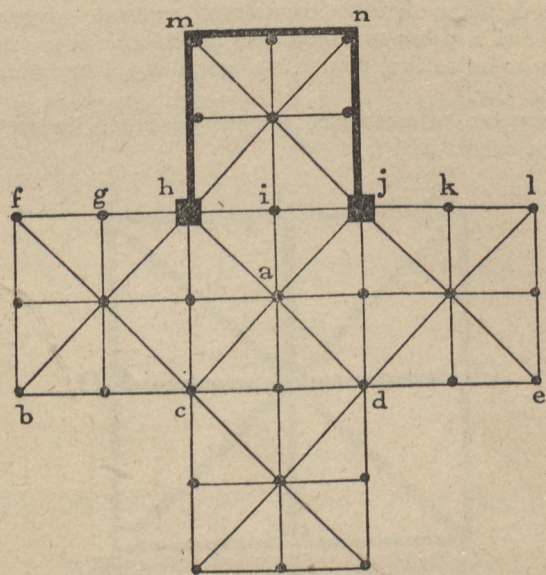
El que té les blanques, per la seva part, no podrà posar sinó la A a B o la H a G, no podent tocar la E, perquè té en D i F les contràries.

El primer que pot posar totes les seves pedres de rengle, es diu que fa combarra i queda amb el dret de jugar primerament en la següent partida, com abans s'ha indicat.

L'ASSALT

Són dos a jugar-hi, per a la qual cosa formen a terra amb un guix o, millor, dibuixen sobre un paper cinc quadrats en creu, cada

un dels quals el divideixen en quatre parts iguals, assenyalant-los una creu al mig, i encara tracen en tots les diagonals de manera que la figura es presenta aixís:

Els jugadors han d'estar proveïts de varies pedretes; 24 d'aquestes pedretes són per al qui taca, el qual les posa en les interseccions de les línies dels quatre quadrats inferiors. Dues pedretes, que són de tamany distint, són per aquell que defensa i ha de col·locar-les a l'entrada del castell o quadrat superior.

El joc consisteix a veure si el que ataca pot ocupar el castell guanyant els 9 punts que hi ha; el guanyador del castell fa el que pot per a impedir-ho.

A l'efecte, l'atacant, comença el joc movent la pedreta *a* que forçosament ha de col·locar en *i*, únic portell que queda; l'altre en mou una de les seves i així, alternadament, mouen les pedres respectives tenint en compte que el que ataca no pot fer córrer les pedres sinó diagonalment o verticalment, llevat les *f g k i l*, que pot fer-les anar

en direcció horitzontal, com aquelles que pels atzars del joc van també a parar-hi.

Les dues pedres que guarden el castell poden anar en totes direccions, diagonal, vertical i horitzontal. Les altres ja s'ha indicat que no, ni poden anar mai endarrera; de manera que, si fan una marxa falsa, perden el *tanto* o pedra.

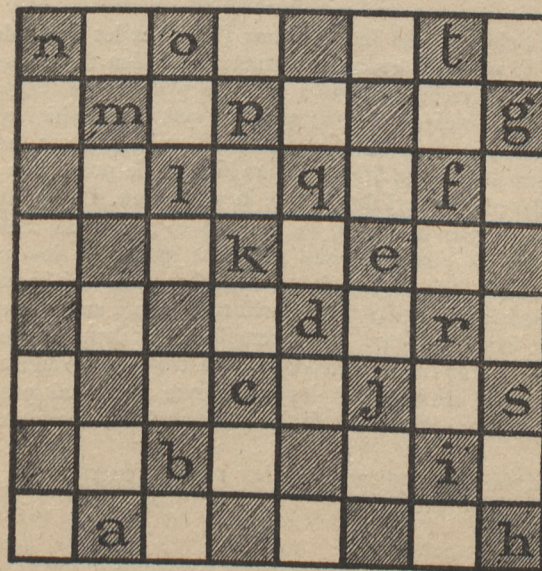
Es mata i es supremeixen del joc les pedres que, essent contigües a la contrària tenen un lloc en blanc a l'altre cantó. Si el guardià, tenint a tret una pedra contrària no la mata, li *bufen* la seva, o, el que és igual, la hi separen del joc, la perd.

Les variades posicions que poden afectar les pedretes en la figura depenen dels jugadors i de llur major o menor habitud a calcular els resultats que durà el moure una pedra.

DAMES

Al joc de dames són dos a jugar-hi.

Es necessari un tauler amb 64 quadros disposats en vuit files d'igual nombre:

Com pot observar-se, n'hi ha la meitat de blancs i l'altra meitat de negres, ben alternats, de manera que les ratlles d'una i altra color vinguin diagonalment.

Són precisos dotze fitxes blanques i dotze de negres, i per a jugar-hi es colloquen en les tres primeres files de cada cantó de tauler, quedant lliures les dues files de quadrats del mig.

Posat el tauler entre els dos jugadors, comença un dels dos jugant o movent una fitxa, i després l'altre fa el mateix.

S'ha d'anar avançant diagonalment, ja sia a la dreta, ja a la esquerra, i es poden matar totes les fitxes del contrari que es troben al pas, sempre que el quadrat següent de la mateixa color sigui lliure per a col·locar-hi la fitxa matadora, podent anar matant les que es troben sempre que en la diagonal hi hagi espais alternats on pugui anar-se situant la fitxa que juga.

Per exemple: si en la diagonal *a-g* una fitxa posada en *a* en tingués de contràries en *b*, *d* i *f*, podria matar-les a condició que estiguessin lliures els quadrats *c*, *e* i *g*.

Igualment, conforme s'ha indicat, si en arribar a *e*, després d'haver mort a *b* i *d*, fos contrària la *g*, podria igualment matar-la si *p* estigués lliure per a poder col·locar-s'hi.

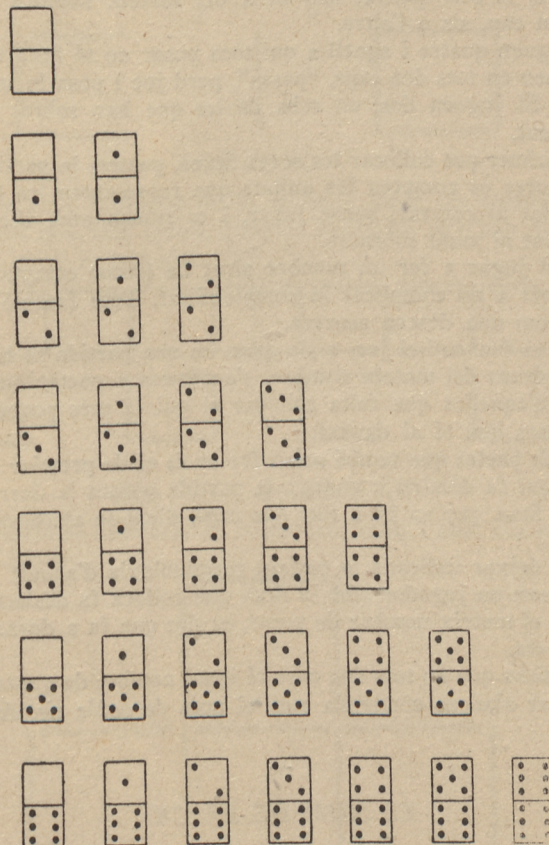
Com que l'objectiu del joc és matar l'un totes les fitxes de l'altre, jugador, es té per això gran avantatge si es poden fer *dames*, ço és, si amb una fitxa es pot arribar a la ratlla primera del jugador contrari, o sia les línies *n-i* i *a-h*; quan un pot arribar-hi i quan està una mica avançat el joc i mútuament s'han pres fitxes, aquell qui veu envaït un lloc de la seva primera fila ha de posar una fitxa de les guanyades al contrari damunt de la vencedora. Doncs bé: aquestes dues fitxes són la *dama*, la qual té el poder de matar totes les que hi ha en una diagonal, solament quedí un lloc vacant al darrera, de faísó que si una dama es troba en *n* i hi hagués fitxes en *l*, *k* i *a*, podria matar-les totes i col·locar-se en *i*, succeint el mateix amb les del camp contrari, per exemple, si la dama fos en *a* i el lloc *g* estigués buit mataria totes les que trobés intermèdies.

Es obligatori matar totes les peces que vénen al pas; de no fer-ho, el contrari *bufa* les fitxes respectades i les posa al seu guany.

Queda aixís feta indicació de les regles generals per a jugar a dames.

DÓMINO

Per a jugar al *Dòmino* són precisos les 28 peces que ací es dibuixen:

De llur examen pot veure's que les fitxes van numerades del blanc al sis en totes llurs combinacions.

A jugar són dos, però també poden ésser quatre. Posen les fitxes

boca avall i cada un se'n tria set. La primera vegada surt el qui té la fitxa més alta; si juguen quatre, dos a dos, surt el que té el doble sis. Collocada la primera fitxa sobre la taula, el joc consisteix a posar alternativament cada un dels jugadors, o un de cada banda, per ordre, si són quatre, una fitxa del mateix nombre de punts, sia a l'un cap, sia a l'altre.

Si juguen quatre i aquell a qui toca posar no té fitxa dels punts que juguen en tots dos caps, "passa", perd joc i posa la seva el que segueix. Si juguen dos, en roba de les que han sobrat en fer el repartiment.

Qui primer pot col·locar les seves fitxes, guanya la partida.

Aleshores es compten les unitats que representen les fitxes que han quedat al contrari sense jugar, i es sumen amb elles les que han quedat al munt sobrants.

Es sol jugar a fer un nombre alçat de *tantos* comptant-se per desenes per a no complicar la comptabilitat. Tota fracció de 10 es compta com una desena sencera.

Quan es "tanca" el joc, o sia quan en una partida hi han entrat totes set fitxes del mateix nombre, s'acostuma a pactar que guanya la suma d'aquelles que falta col·locar el qui té més poques unitats en les fitxes que té al davant.

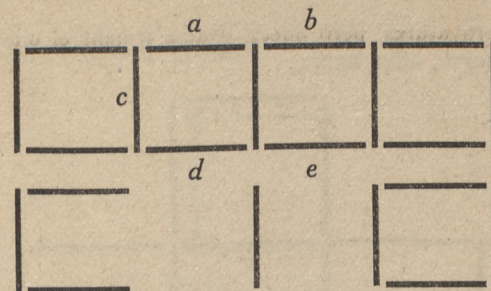
Un dels pactes que també solen fer-se és el de premiar la casualitat del qui fa dòmino o guanya la partida posant la darrera peça, amb una fitxa que va bé a tots dos caps, dient-se aleshores que fa *cap i cua*.

Per a deixar indicada la restant terminologia d'aquest joc falta dir que quan un jugador amb la fitxa que col·loca fa acabar tots dos caps amb el mateix nombre de punts, es diu que fa a *dosos*, a *sisos*, a *blancs*, etc.

De la fitxa que en tots dos caps té igual nombre de punts se'n diu *doble*, i per això és coneguda amb el nom de *doble sis*, *doble tres*, etcètera.

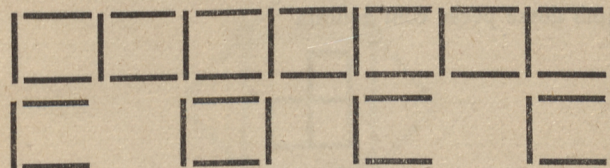
EL NOM DE LA CIO

Formant quatre quadrats iguals i de costat, amb mistos, palletes o bastonets ens quedarà el nom *Ciò*, si suprimim cinc bastonets, quins han d'ésser?

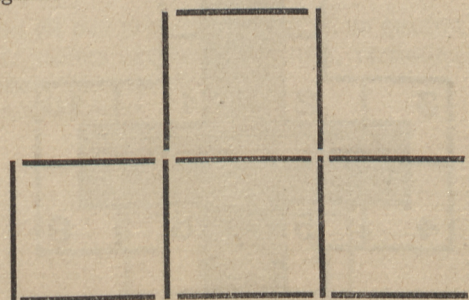
EL COCO

Formant amb bastonets de la mateixa mida un paral·lelogram dividit en set quadrats iguals, ¿quants bastonets se n'han de treure perquè ens quedi la paraula *coco*?

ELS TRES QUADRETS

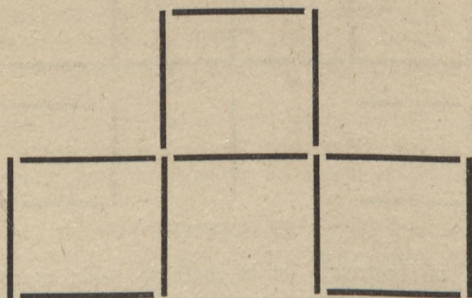
Es tenen tretze bastonets de la mateixa mida i amb ells es forma la següent figura:

Aleshores es proposa:

—¿ Com es deixaran tres quadros iguals suprimint només un bastonet?

Es fan provatures, però queda exacte treient el que es veu suprimit en aquesta altra figura:

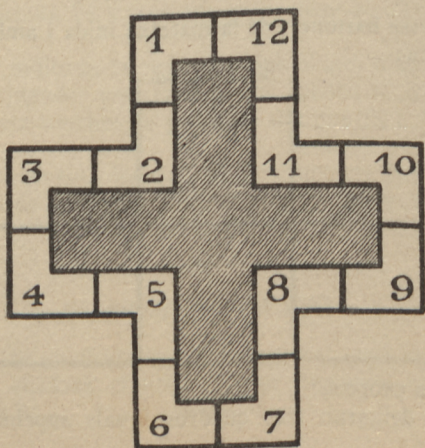

—Amb dotze peces com aquesta

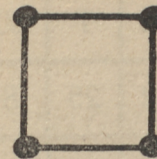

sabries fer-me dues creus concèntriques?

—Molt fàcilment.

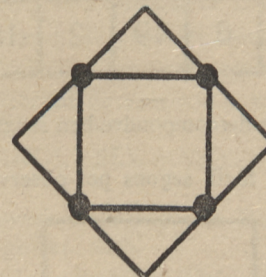

Un agricultor tenia en la seva finca un estany de forma quadrada, amb un arbre a cada punta.

Havent-li convingut eixamplar-lo, ¿com ho havia de fer sense tocar els arbres?

—Solució:

—¿Posaries els nou primers números en un quadrat de nou compartiments, de manera que horitzontalment, verticalment i de punta a punta donessin la suma de 15?

—Amb molta facilitat:

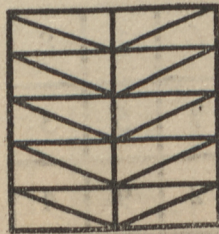
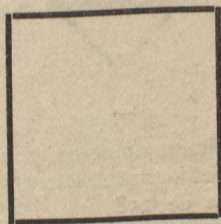
6	1	8
7	5	3
2	9	4

—I els 25 primers de manera que sumessin sempre 65?
—També.

11	24	7	20	3
4	12	25	8	16
17	5	13	21	9
10	18	1	14	22
23	6	19	2	15

—Un quadrat ¿es pot descompondre ben senzillament en 20 triangles iguals?

—No hi ha res més fàcil, segons pot observar-se:

Tots els elements de literatura oral que figuren en aquest quadern, anc que populars a tot Catalunya, han estat recollits principalment a Bellpuig, Linyola, Mollerusa, Poal i altres poblacions del Pla d'Urgell.
Els estudiosos poden consultar els següents títols:

BIBLIOGRAFIA

- ARCHIVIO, per lo studio delle tradizioni popolari. Palermo, 1882.
CORTILS I VIETA, J. — Ethologia de Blanes. Barcelona, 1886.
BENUONI, G. — Indovinelli popolari veneziani. Venezia, 1874.
BRIZ, F. P. — Endevinallas populars catalanas. Barcelona, 1882.
DEMOFILO. — Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario. Sevilla, 1880.
FOLKLORE ESPAÑOL (EL). — Vols. VI, VII i VIII. Sevilla, 1884.
LESPY (V.) — Proverbes du pays de Bearn, enigmes et contes populaires. Montpellier, 1876.
LO PLA D'URGELL. — Folklore, Vols. V, VI i VII. Anys 1916 i seg.
MARTINO, M. Di — Enigmes populaires siciliennes. Paris, 1878.
MERCADAL, F. — Folklore menorquín. Mahón, 1917.
REVUE DES TRADITIONS POPULAIRES. — Paris. 1886 i seg.
REVUE DES LANGUES ROMANES. — Paris, 1877.
ROLLAND (E.) — Devinettes ou enigmes populaires de la France. Paris, 1877.
ROLLAND (E.) — Rimes et jeux de l'enfance. Paris, 1883.
ROQUE FERRIER (A.) — Enigmes populaires en langue d'oc. Montpellier, 1876.
SEBILLOT, PAUL. — Le Folklore. Paris, 1913.
SERRA I PAGES, R. — Jocs d'esperit. 15 articles en el setmanari "La Veu Comarcal", Ripoll, 1916.

- 21 - LA POLITICA CONTEMPORANIA (1848-1900), per Manuel Raventós.
- 22 - DEL VESTIT I DE LA SEVA CONSERVACIÓ, per Rosa Sensat.
- 23 - ESCRITORS ESTRANGERS CONTEMPORANIS, per J. M. López-Picó.
- 24 - HISTORIA DE LA NACIÓ CATALANA, per Enric Prat de la Riba. (Exhaurida)
- 25 - ELS CONTINENTS COLONIALS, per Joan Palau Vera.
- 26 - RESUM DE BOTANICA, pel P. Joaquim M.ª Barnola.
- 27 - LA INFECCIÓ, per August Pi i Suñer.
- 28 - COM ES CONFECCIONA UN FILM, per J. Massó Ventós.
- 29 - EXERCICIS DE MAR, per Josep Elías (*Corredisses*)
- 30 - COM ÉS FET UN DIARI, per J. Morató i Grau.
- 31 - L'ASSISTENCIA DELS MALALTS, per B. Pijoan Soteras.
- 32 - RESUM DE METEOROLOGIA, per E. Fontseré.
- 33 - L'ARQUITECTURA ROMÁNICA A CATALUNYA, per J. Puig i Cadafalch.
- 34 - LA HISTORIA UNIVERSAL, per Ferran Soldevila.
- 35 - NOCIONS DE PUERICULTURA, per Josep Roig i Raventós.
- 36 - ENIGMÍSTICA POPULAR, per Valeri Serra Boldú.

SEGONA SERIE

COL·LECCIÓ DE LITERATURES MODERNES

- 1 - L'EDUCACIÓ DE GARGANTUA I LA JOVENTUT DE PANTAGRUEL, per François Rabelais. Traducció de Lluís Deztany.
- 2 - NOVES D'ENLOC, per William Morris. Traducció de Joan Esterich. (Exhaurida)
- 3 - GERMA I GERMANA, per Goethe. Traducció de les alumnes de l'Escola Superior de Bibliotecàries.
- 4 - PENSAMENTS, per J. Joubert. Traducció de Pere Benavent.
- 5 - POESIES, per Ausias March. Selecció de J. E.
- 6 - EL SOMNI, per Bernat Metge. Reducció de Ll. Nicolau d'Olwer.
- 7 - LA CONQUESTA DE MALLORCA, reducció de Ll. Nicolau d'Olwer.
- 8 - DE LA «VITA» DE BENVENUTO CELLINI, fragments traduïts per Carles Riba.

FASCICLES
QUE SORTIRAN PROXIMAMENT

MANIPULACIONS FOTOGRAFIQUES, per
R. Garriga Roca.

LA PREHISTORIA DE LA PENINSULA IBE-
RICA, per Ll. Pericot.

LA TACTICA POLITICA, per J. Pellicena Ca-
macho.

ELS BALLS REPRESENTATIUS A CATALU-
NYA, per A. Capmany.